

УДК 378.147.146

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ БРИТАНСЬКОГО ДОСВІДУ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У СИСТЕМУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

О.Г. Пономаренко

канд. пед. наук, доцент кафедри англійської мови
для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
e-mail: kseniaponomar@mail.ru

Розглядаються питання необхідності профорієнтаційної роботи у середніх навчальних закладах освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців. Система підготовки кваліфікованих спеціалістів є головним завданням професійно-практичної освіти.

Ключові слова: профорієнтаційна робота; професія; педагогічні умови; структура; середній заклад освіти; студент, особистість.

Постановка проблеми. Зазначимо, що професійну освіту можна отримати в об'єднаних школах, технічних (професійних) коледжах, центрах професійної підготовки на виробництві та в центрах зайнятості. Зміст професійної підготовки розробляється у процесі тісної співпраці працівників освітньої сфери з представниками місцевих бізнесових структур з метою надання випускникам можливості стати затребуваними спеціалістами та ефективно працювати на робочих місцях. У професійних коледжах обсяг підготовки є найбільш ґрунтовним – від кваліфікаційного робітника до спеціаліста проміжного рівня та може тривати від 1 до 5 років. Отже, технічні середні школи є, власне, професіоналізованими навчальними закладами, що готують слухачів із певних спеціальностей [1].

Постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті основних компонентів здійснення та організації профорієнтаційної роботи в школі.

Виклад основного матеріалу. Загалом подальша освіта розрахована на учнів, старших 16-ти років. Вона становить собою навчання професійним навичкам або навичкам, необхідним роботодавцям. Коледжі такого типу зазвичай пропонують ряд професійних курсів, а також навчання за академічними програмами A-levels, після завершення яких випускник має право продовжувати загальну освіту та може вступати на навчання відразу на 2-й курс вищого навчального закладу.

Коледжі подальшої освіти бувають державними та приватними, більшість із них – спеціалізовані (професійні), в інших студенти вивчають загальноосвітні дисципліни з напрямом на академічну освіту як на денному, так і на вечірньому відділеннях за програмами, деякі з яких називаються «сендвічами», позаяк включають у себе чергування теоретичних дисциплін і практичної роботи в обраних студентами сферах підприємництва [3].

Коледжі системи подальшої освіти розрізняються за профілем і тривалістю навчання, за рівнем підготовки, за формою власності (приватні або державні), за умовами і якістю навчання тощо. Серед них є технічні, будівельні, торгові, сільськогосподарські та інші. Декілька з них (20 в Англії і Уельсі) є вузькопрофільними, тобто такими, що спеціалізуються на одному або декількох напрямках (сільське господарство, торгівля, лісівництво). Інші, з урахуванням потреб місцевої економіки, здійснюють підготовку за широким колом спеціальностей і професій. Протягом останніх двох десятиріч більшість спеціалізованих коледжів об'єдналася з коледжами загального профілю і є нині багатопрофільними навчальними закладами (лише 34 сільськогосподарські коледжі зберегли свій

профіль). Переважна більшість коледжів реалізують освітні програми за п'яти-шести напрямками професійної підготовки [4].

Особливістю професійної підготовки в коледжах подальшої освіти визначається реалізація вищезазначеними освітніми установам як загальноосвітніх, так і професійних програм на поглибленому (просунутому) або звичайному (базовому) рівні, з відривом або без відриву від виробництва. Заняття без відриву від виробництва зазвичай поєднуються з виробничим учнівством. Така організація роботи коледжів дозволяє студентам у разі потреби перейти з однієї форми навчання на іншу в стінах навчального закладу, одержати спеціальності різного рівня[2].

Для коледжів характерні тісні зв'язки з місцевою промисловістю і ринком. У кожному коледжі створюються правління і консультативні комітети з підготовки кадрів для різних галузей економіки, в яких представники промисловості і торгівлі зазвичай становлять не менше однієї третини членів. Так, у консультативному комітеті з будівництва (Кінгзвейський коледж) з 28 членів 15 – представники компаній, об'єднань підприємців; у комітеті з електро- та електронного машинобудування з 22 членів таких представників –12. Шляхом членства у правліннях і консультативних комітетах підприємці одержують можливість безпосередньо брати участь у організації професійних курсів, визначати зміст навчання.

В *Aberdeen College*, утвореному в 1991 р. шляхом злиття трьох коледжів – технічного, комерційного та сільськогосподарського – готують спеціалістів на таких факультетах: арт-дизайну, нафтовому, факультеті флористики, перукарської справи, ресторанної справи, інженерної справи тощо.

У *Elwood College* студенти опановують гольф-бізнес, готуються стати менеджерами навколишнього середовища, працювати у сільськогосподарському виробництві, на фермерському господарстві, вивчають ветеринарію тощо. У *Barry College* (м. Кардіфф, Уельс) функціонують факультети аерокосмічної інженерії, бізнесу, менеджменту, охорони здоров'я, дизайну, туризму, спорту, будівництва.

Зазначимо, що в таких коледжах функціонують програми, чітко орієнтовані на подальшу професійну діяльність, програми, спрямовані на продовження освіти в університеті, а також так звані «універсальні» програми, що дозволяють і те, й інше. Наприклад, програма «Foundation» готує студентів до навчання у ВНЗ за спеціальностями, пов'язаними з бізнесом. Протягом року студенти опановують основи бухгалтерського обліку, юриспруденції, менеджменту, міжнародної торгівлі, вивчають ділову англійську мову, вчать проводити ділові перемовини, писати звіти, готувати презентації тощо. Аналогічні підготовчі програми можна знайти у більшості коледжів подальшої освіти, найчастіше вони пов'язані з інформаційними технологіями, інженерією, медициною та бізнесом.

У *Bournemouth Poole College* студенти, вивчаючи маркетинг, можуть вибирати форму навчання (денну чи вечірню), обмежуватися одним рівнем або перейти на другий, відразу по закінченню коледжу влаштуватися на роботу в службу громадських зв'язків, маркетингу, реклами та продаж або вступати в університети.

Серед навчальних програм у *Bishop Burton College* функціонує програма подальшого навчання, до змісту якої входять такі курси: обробіток ґрунту, збирання урожаю, здоров'я і безпека, тваринництво, охорона тваринництва і соціальне забезпечення, моніторинг росту сільськогосподарських культур, підготовка до посадки сільськогосподарських культур, технічне обслуговування машин і обладнання, експлуатація тракторів тощо. Профорієнтаційна робота у цьому навчальному закладі здійснюється профконсультантом, з яким ви можете поговорити конфіденційно та отримати пораду, потрібну інформацію, підтримку та практичну допомогу з багатьох питань, пов'язаних з майбутньою професією та подальшою кар'єрою.

The Joseph Rowntree School (York, Great Britain) отримала статус технологічного коледжу у 1998 р. 1/3 обсягу навчального навантаження учнів даної школи займає вивчення спеціалізованих дисциплін (дизайн і технологія, інформаційні технології, математика). Провідною ідеєю даного навчального закладу визначений той факт, що освіта XXI століття – це швидкий, динамічний процес, який має спрямовувати молодь до оволодіння нею економічними знаннями, творчо розвиватися та викликати бажання постійно самовдосконалюватися. Учні *The Joseph Rowntree School* вчать вести дискусії, полемізувати на певну тему, працювати в команді, відповідати за прийняті ними рішення тощо.

Eastover Community College – міжнародний екологічний центр, що співпрацює з такими організаціями, як Морська біологічна асоціація, Державний морський акваріум, а також із місцевими сільськогосподарськими фермами, тим самим встановлюючи тісні зв'язки між шкільним навчанням і суспільством та забезпечуючи практичний сільськогосподарський напрям навчального процесу у вищезазначеній освітній установі середньої ланки. Зазначимо, що зміст викладання і навчання у даному коледжі базується на проблемно-експериментальному підході: діяльність коледжу спрямована на значне реформування навчального процесу, введення у навчальні плани проектного напрямку академічної підготовки, встановлення зв'язків із бізнесовими структурами з метою формування в учнів підприємницьких умінь і навичок, використання ними набутих теоретичних знань у практичному позашкільному суспільному середовищі, зацікавлення учнів творчо та самостійно досліджувати невідомі їм явища та процеси, формувати в них вміння та навички наукового пошуку у процесі вирішення ряду питань [6].

Девізом *East Barnet School* визначено такий слоган: «Я хочу вчитися», на що й спрямовані діючі у стінах даного навчального закладу програми. Тут розроблена та діє екологічна програма з переробки відходів і більш масштабного використання відновлювальних джерел енергії – сонця й вітру, створено шкільний сад, де проводяться уроки та учні мають змогу використати отримані ними теоретичні відомості з певних навчальних дисциплін практичним шляхом [6].

Bydales School – спеціалізований технологічний коледж, де розроблена та функціонує навчальна програма з професійної освіти, обов'язкова для вивчення. До її змісту включені такі курси, як «ASDAN», «CoPE» (Certificate of Personal Effectiveness), «College Link Courses», «The Prince's Trust Study Plus», «XL program» [6].

Протягом професійно орієнтованого курсу ASDAN, який не надає учням загального сертифікату про середню освіту (GCSE), учні повинні отримати такі базові уміння й навички: співпраця з іншими людьми, підвищення рівня власного навчання та діяльності, вміння вирішити конкретну проблему, ефективні комунікативні якості, необхідні для практичного використання у соціумі, вміння виконувати розрахунково-калькуляційні операції, орієнтування у сфері інформаційних технологій. Тобто, зміст даного курсу розрахований на розвиток у випускників таких ключових умінь і навичок, на які очікуватимуть у майбутньому потенційні роботодавці.

Учні мають змогу виконувати курсові творчі роботи та проекти у таких галузях, як обробка інформації та цифрових даних, спорт і дозвілля, навколишнє середовище, здоров'я та безпека, технологія, образотворче мистецтво, суспільствознавство, ведення домашнього господарства (домоводство), світ професій (професійної діяльності) тощо.

CoPE (Certificate of Personal Effectiveness) спрямований на формування в учнів умінь і навичок відповідальності за самостійно прийняті ними рішення, планування перспектив і напрямів власної майбутньої діяльності, вести дискусії, обговорювати й вирішувати різні питання та проблеми, знаходити виходи зі складних ситуацій, взаємодії у колективі, виконувати певні наукові дослідження та практичні завдання [6].

Зміст модулів, з яких складається даний навчальний курс, передбачає такі напрями, як «Участь у дискусіях», «Ведення конструктивної розмови на задану тему», «Пошук роботи», «Як допомогти суспільству», «Проблеми у суспільстві», тобто, у процесі вивчення формуються ключові навички, необхідні для професійної сфери реалізації здобутих учнями теоретичних знань. На основі цього у змісті даного курсу передбачені можливі сфери професійної кар'єри випускників: будівництво, управлінська діяльність, охорона здоров'я, громадське харчування тощо.

Для тих учнів, які не будуть складати кінцеві випускні іспити, розроблений досить цікавий професійний навчально-професійного курс «College Link Courses» [6], що надає їм змогу отримати базові навички з робітничих професій. Зокрема, напрям курсу «Будівництво» структурований на три базові розділи: «Основи будівництва та розвиток навичок», «Техніка безпеки на будівництві», третій розділ спрямований на формування учнів особистісних навичок (власної ефективності, соціальної відповідальності на роботі, управління фінансами).

Як підтверджує назва курсу, передбачається тісна співпраця середнього навчального закладу з освітніми установами вищого рівня (у даному випадку – з Redcar College і Clevelend College), коли учні дванадцять годин (по шість годин кожного тижня) мають змогу занурюватися в середовище вищої школи і таким чином демонструвати набуті ними теоретичні знання у практичній площині [6].

«The Prince's Trust» – навчально-професійний курс, розроблений Королівським фондом та бізнесово-консультаційними структурами Великої Британії на основі проведеного ними у 1994 р дослідження з метою визначення рівня ефективності набутих випускниками знань, умінь і навичок у практичному середовищі (на підприємствах, у фірмах, організаціях і установах). Було визначено недостатньо високий рівень практичної діяльності випускників, що й слугувало базисом для розробки вищезазначеного курсу. Таким чином, більше уваги відводилося практичним умінням і навичкам, які потенціально випускники мали опанувати відповідно до «The Prince's Trust». Ця програма спрямовувалася на ліквідацію прогалини між практичною сферою роботодавця і його вимогами та теоретичними знаннями випускників середніх шкіл Великої Британії. Тому основний напрям – практичний – «вдосконалював» базовий масив навчальних знань учнів, озброював їх необхідними професійними вміннями й навичками, готуючи до практичної ефективної діяльності у світі професій або ж до подальшого навчання у вищих освітніх установах[5].

«XL Program» діє у формі клубу для учнів віком від 12 до 15 років протягом останніх двох років їхнього обов'язкового навчання у середніх школах Великої Британії. Засідання членів клубу відбуваються кожного тижня і тривають 3 години. Їх проводять самі учні, керівництво здійснюється одним із учнів, який обирається на основі виявлених ним умінь працювати в команді.

Через участь у рольових іграх, що практикуються в клубі, учні мають змогу отримувати й покращувати вміння й навички у таких сферах: особистісне, міжособистісне та командне спілкування, взаємодія з членами колективу, людина і суспільство, підприємство та підприємництво, вміння вирішувати поставлене завдання, підготовка до подальшого навчання та працевлаштування. Таким чином, забезпечуються професійні вміння й навички, необхідні для практичного застосування у галузях громадських послуг і обслуговування населення [6].

«Study Plus» – необов'язковий предмет профорієнтаційного напрямку, розробленого для тієї категорії учнів, які мають недостатній рівень знань з англійської мови і /або математики (базових навчальних дисциплін, що входять до навчальних програм британських шкіл), однак мають потенціально можливі для досягнення вищого рівня при наявності додаткової підтримки чи допомоги. Таким чином, мета цього курсу – покращення не лише рівня знань з англійської мови, математики, але й інших предметів, необхідних для успішного працевлаштування та ефективного кар'єрного зростання. Характерною особливістю даної програми визначається те, що вона не діє в межах навчальної програми середньої школи (не включена до загального навчального плану школи),

а створена спеціально для конкретної групи учнів для подолання попередньо ідентифікованих навчальних проблем [5].

Шотландський сільськогосподарський коледж (*Scottish Agricultural College, SAC*) здійснює навчальну, науково-інноваційну та професійну діяльність, спрямовану на сільське господарство, розвиток і управління фермерського бізнесу та пов'язані з цим галузі, а також надає консультаційні та експертні послуги, пропонує, окрім інших, такі *навчальні курси сільськогосподарського напрямку*: птахівництво, прикладне птахівництво, органічне землеробство, менеджмент агробізнесу, менеджмент харчового бізнесу, сільське господарство, прикладне тваринництво тощо. У коледжі працює навчальний центр дослідження охорони природи та сільської місцевості, де студенти мають змогу практичним шляхом підвищувати свій рівень практичних умінь і навичок. У структурі коледжу функціонує 3 головні кампуси в Абердіні, Ері та Едінбурзі, 23 місцеві консультаційні пункти, 8 ветеринарних центрів і 5 дослідних ферм із вирощування великої рогатої м'ясо-молочної худоби, які розміщені по всій країні

Завдяки діловому партнеру – компанії SAC Commercial LTD забезпечується надання широкого ряду послуг як окремим особам, малим і середнім підприємствам, акціонерам, так і місцевим і регіональним органам влади та урядовим установам і відділам. Окремо вищезазначені послуги в Шотландії реалізуються урядовим шляхом завдяки допоміжним програмам підтримки наукових досліджень і консультативних послуг у галузі сільського господарства. Таким чином, значний обсяг роботи коледжу становить собою партнерство з урядовими департаментами, податковою інспекцією, місцевими органами влади та різними навчально-науковими організаціями.

Greenmount College (Північна Ірландія) функціонує у структурі Коледжу сільського господарства, харчування та сільськогосподарського підприємництва (College of Agriculture, Food and Rural Enterprise) та пропонує *навчальні курси* з сільського господарства, охорони навколишнього середовища, кінного спорту, ветеринарії, ветеринарної хірургії, флористики, харчування, менеджмент продовольчої продукції, садівництва, наземного машинобудування і технології, сільськогосподарського менеджменту та менеджменту сільської місцевості.

Оскільки педагогічний колектив тісно співпрацює з харчовою та іншими промисловостями, у навчальному плані передбачені значні практичні можливості для студентів, завдяки чому вони мають змогу розвивати необхідні для їхньої майбутньої кар'єри навички та в подальшому бути гарантовано працевлаштованими. Діапазон навчальних курсів постійно розширюється як на денному, так і на заочному відділеннях. Фінансову підтримку студентів, які навчаються на денному відділенні курсів подальшого навчання, забезпечує Рада Західної освіти і бібліотек (WELB) та безпосередньо Департаментом подальшої освіти (щоб отримати право на стипендію DARD, потрібно вступити на навчання на денне відділення курсу подальшої освіти в CAFRE та постійно проживати у Північній Ірландії протягом трьох років до початку навчання).

В Уельсі існує План професійної освіти та профорієнтації (Career Education and Guidance, CEG) для учнів віком 11-19 років, згідно з яким відповідні CEG-програми повинні забезпечити викладання, навчання, інформацію та поради, базовані на таких ключових положеннях:

- підвищення рівня обізнаності учнів і визначення обсягу потреб індивідуального розвитку,
- ознайомлення учнів зі змінами в кар'єрних можливостях на ринку праці, у вищій освіті та приватному підприємстві,
- розвиток в учнів навичок планування майбутньої кар'єри та формування власного кар'єрного вибору[6].

У квітні 2001 р. в Уельсі була введена в дію нова профорієнтаційна служба, що надає послуги з консультації, інформації та керівництва молоді різного віку. Служба профорієнтації включає в себе 7 підрозділів, які зобов'язані надавати профконсультацій та профорієнтаційні послуги учням,

молодшим 19 років, забезпечувати відомостями про досвід роботи та особливості функціонування підприємств у постійній, скоординованій співпраці зі школами, коледжами, роботодавцями та партнерами, наприклад, «Освіта та навчання в Уельсі» (Education and Learning Wales), а також із волонтерським сектором [6].

У школах Великої Британії існує мережа особистих радників (personal advisers), основна функція яких полягає у стимулюванні в учнів бажання ефективного навчання та допомозі у подоланні перешкод на цьому шляху, забезпеченні додаткової підтримки молоді з певними проблемами (етичними, соціальними, особистими тощо). Зазначимо, що career adviser – радник зі значним обсягом функціональних обов'язків: вибір старшокласниками майбутньої професії, їхнє працевлаштування після закінчення школи, подальше навчання (further education), оформлення та подачі заяв у вищі навчальні заклади чи в коледж тощо. З його допомогою учні отримують відомості про порядок подачі документів у вищі навчальні заклади, перелік необхідних предметів для вивчення на рівні «А» з метою подальшого вступу в університет, дізнаються про свої права на отримання фінансової допомоги для продовження навчання або про процедуру працевлаштування.

Посада радника (консультанта) є штатною, затвердженою законодавчим шляхом, оскільки всі учні британських шкіл повинні мати можливість постійно отримувати інформацію, поради та рекомендації стосовно їхньої майбутньої кар'єри та професійного вибору. Всі школи повинні включити до навчального плану для учнів старших класів програму з профорієнтації [**Error! Reference source not found.**], а способи її реалізації як окремого предмета, час і класи, де вона реалізовується, можуть значно варіюватися залежно від типу школи у межах країни. Однак в Ірландії, наприклад, профорієнтація – не обов'язковий предмет, тобто вона не включена до загального навчального плану, а є лише факультативним елементом[1].

Персональні радники співпрацюють із педагогічними колективами шкіл і коледжів, включаючи координаторів зі специфічних потреб в освіті (special educational needs coordinators), учителів, класних керівників. Персональні радники повинні надавати учням можливості особистісного розвитку: співпраця у команді, тимчасове виконання функцій лідера при проведенні різнопланових спортивних, культурних і волонтерських заходів, а також мають змогу оцінювати стан освіти та профорієнтації і впливати на їхню якість, надавати молоді об'єктивні консультаційні послуги та рекомендації з професійних і кар'єрних можливостей.

Зазначимо, що розширення і ускладнення профорієнтаційних зв'язків у зв'язку з перманентними освітніми трансформаціями зумовило як диференціацію роботи профорієнтаційних служб, так і їхню інтеграцію з іншими галузями суспільного життя, наслідком чого стало виникнення таких понять, як «розвиток кар'єри» та «освіта і орієнтація з питань кар'єри».

У британських школах діє урядова програма профорієнтації для учнів віком від 7 років. Ця програма є результатом співпраці з вищими навчальними закладами, бізнесовими структурами спрямована на розширення світогляду та підвищення прагнень дітей із бідних прошарків населення, ліквідацію певних стереотипів стосовно неможливості їхнього доступу до вищої освіти та професійної кар'єри загалом. Згідно з цією програмою, учням пропонується так зване «результативне» навчання, пов'язане з подальшою кар'єрою у певних галузях, з метою збільшення їхньої обізнаності стосовно власних можливостей для досягнення кар'єрних успіхів у майбутньому. Департамент у справах дітей, шкіл і сімей прагне, щоб учителі й батьки заохочували дітей замислюватися над власним майбутнім і освітою, над вибором майбутньої професії, поки вони навчаються ще у середній школі, особливо тих учнів, члени родин яких ніколи не навчалися у вищих навчальних закладах[3].

Окрім того, зміст програми також спрямовується на надання більшої допомоги знедоленим дітям і молодим інвалідам у процесі отримання ними досвіду роботи та забезпеченням їх

необхідними профконсультаційними послугами. Згідно з програмою, учням також пропонується профорієнтаційна доступна, змістовна інформація, поради та рекомендації в режимі on-line на Facebook, YouTube та інших сайтах соціальних мереж.

Таким чином, профорієнтаційна робота в школах Великої Британії – початковий етап загальної суспільної профорієнтації, від ефективного здійснення якої залежить профорієнтаційна робота на наступних рівнях – результативний професійний відбір майбутніх працівників, які направляються на роботу з отриманими рекомендаціями щодо найбільш раціонального вибору професії чи спеціальності, подальша професійна адаптація робітників певної організації у ході виробничого навчання, оволодіння ними професією безпосередньо на робочому місці протягом перших трьох років роботи.

На думку спеціалістів, обрана старшокласником професія повинна забезпечувати постійний саморозвиток особистості, давала б їй можливість кар'єрного зростання, підвищення кваліфікації, збільшення заробітної плати відповідно до набутого практичного досвіду та професійної майстерності та загалом задовольняла б культурно-соціальні потреби особистості[2].

Зазначимо, що напрями та програми подальшого навчання, які обираються випускниками середніх шкіл Великої Британії, значно варіюються і охоплюють як соціально-гуманітарні, так і технічні, економічні, технологічні та природничі сфери.

Так, Bellerbys College Brighton, який підтримує партнерські зв'язки з 50-ма університетами, у тому числі з університетами Дарему (Durham University), Екзетера (University of Exeter), Бата (University of Bath), Брістоля (University of Bristol), Йорку (University of York), Бірмінгему (University of Birmingham) та іншими, надає своїм випускникам змогу здобувати там вищу освіту за базовими та бакалаврськими програмами [6].

У 2013 р. найбільше випускників Bellerbys College Brighton вступило на навчання за базовими програмами в City University London (69 осіб), 50 випускників віддали перевагу університету в Манчестері, 33 – вступили на навчання у Брістольський університет. Кількість випускників, які виявили бажання навчатися за бакалаврськими програмами і вступили відразу на 2-й курс, сягає від 1 (Newcastle University, University of Nottingham, Royal Holloway, University of London, Cardiff University) до 27 осіб (найбільше в університеті Сассекса) [6].

У 2013 р. за базовими програмами (у тому числі й сільськогосподарського спрямування) в університеті Саутгемптоні почали навчатися 13 випускників Bellerbys College Brighton, в університеті Нотінгему – 54 випускники, в університеті Редінга – 6 випускників, в Liverpool John Moores University – 2 випускника, 1 випускник вступив до Aberystwyth University на бакалаврську програму, 2 особи вступили до університету Редінга [6].

Acton High School бере активну участь у реалізації спільної з Russell Group Universities програми академічного наставництва «Розвиток і перспектива» (the Stretch and Challenge programme). У цій програмі беруть участь учні 6-го класу (12-го року навчання) з метою надання допомоги один раз / тиждень учням 10-го і 11-го рр. у покращенні їхніх успіхів у навчанні та спрямуванні їх на отримання у перспективі професійної вищої освіти та професійної кваліфікації на основі сертифікату про незакінчену вищу освіту [6].

У результаті співпраці Acton High School з університетами Великої Британії та вищими навчальними закладами, що входять у структуру Russell Group, до Портсмутського університету вступили 9 студентів, до Вестмінстерського університету – 7 студентів, 8 випускників школи у 2013 р. отримали пропозицію навчатися в університеті Східної Англії, 6 – в університеті Лідса, 4 випускники вступили на навчання в університет Манчестера, 3 – у Лондонський університет королеви Марії та університет Сассекса, по 2 особи обрали університетський коледж Лондона та університет Саутгемптона [6].

В Alton College (Гемпшир, Англія), який співпрацює з університетами Оксфорду та Кембриджу, надається, окрім загальної, професійна освіта, відображена у відповідних кваліфікаціях. Так, у 6-му класі професійна кваліфікація ВТЕС (рівень 1) присуджується з садівництва, інженерної науки, інформаційно-комунікаційних технологій. Окрім того, тут можна отримати свідоцтво ВТЕС, додатковий і розширений дипломи 1-3 рівнів із інженерної справи [6].

Учні Merchiston Castle School (Единбург, Шотландія) по завершенню курсу обов'язкової середньої освіти мають змогу вступати практично в усі університети Великої Британії на певні спеціальності. Наприклад, сільське господарство можна вивчати в Королівському сільськогосподарському коледжі, інженерну справу та електроніку – в університетському коледжі Лондона, Кембридзькому університеті, машинобудування – в університетах Ньюкасла, Данді, менеджмент сільськогосподарської власності опановують в університеті Редінга, курс ветеринарії реалізовується в університеті Глазго [6].

У 2012-2013 рр. випускники Harrogate Grammar School продовжили вивчати машинобудування, електроніку та електротехніку, географію, хімічну інженерію з промисловими дослідженнями, управління конярством, тваринництво, вступивши до університетів Ньюкасла, Тісайду, Манчестера, Бірмінгему, Оксфорду, Королівського ветеринарного коледжу в університеті Лондона, коледжу Bishop Burton, університетського коледжу Harper Adams [6].

Специфіка функціонування Easton College полягає у реалізації на денному та заочному відділеннях таких навчальних курсів аграрно-технічного спрямування, як сільське господарство (на отримання звичайного та розширеного дипломів), лісівництво та лісове господарство, управління сільською місцевістю та навколишнє середовище, садівництво, ландшафтне і садово-паркове господарство, агротехніка, рибництво, тваринництво, інженерна справа, сільськогосподарська техніка, ветеринарія, мисливствознавство, інформаційні технології тощо. Випускники цього профільного навчального закладу середньої освітньої ланки мають змогу продовжувати поглиблене вивчення курсів аграрно-технічного спрямування на отримання базових дипломів бакалавра мистецтв та бакалавра природничих наук у вищих навчальних закладах-партнерах – в університеті Suffolk, East Anglia та Essex [6].

Myerscough College (Престон) забезпечує професійну підготовку учнів середньої та старшої вікової ланки із сільськогосподарських курсів: сільського господарства, тваринництва, садівництва, ландшафтного дизайну, механізації тощо. Опанування цих базових курсів прирівнюються до отримання GCSE (загального атестату про середню освіту). По закінченню професійних курсів аграрного спрямування випускники коледжу можуть працювати на фермах або ж вступити на денну форму навчання в коледжі вищої освіти з метою поглибленого вивчення спеціалізованих курсів і програм. Основним партнером цього коледжу є Університет Центрального Ланкаширу [6].

У 2013 році випускники Kimbolton School обрали такі спеціальності та університети для отримання вищої освіти: інженерію (Aston College, Birmingham), ветеринарну медицину (Оксфордський університет), машинобудування (університети Кардіфа, Нотінгему та Плімуту), сільськогосподарське машинобудування (університет Харпер Адамс), агробізнес та цивільне будівництво (університет Ньюкасла), аграрний бізнес-менеджмент (університет Редінга) [6].

Таким чином, на основі вищевикладеного фактажу можна зробити такі висновки та узагальнення стосовно практичної реалізації та досягнених результатів профорієнтаційної роботи у середніх школах Великої Британії:

- постійна співпраця середніх навчальних закладів, державних і громадських організацій, підприємств, коледжів подальшої освіти, університетів;

- залучення студентів бакалаврату до тьюторської та наглядової діяльності в середніх школах Великої Британії;
- переважання подальшого навчання випускників середніх шкіл у контексті різнопланових програм і навчальних курсів технічного, сільськогосподарського, економічного, технологічного та інших напрямів, вибір випускниками університетів Russell Group;
- впровадження у дію спеціалізованих програм і проектів в умовах діючих зв'язків шкіл і університетів Великої Британії («Далекоглядне мислення», «Area Links Scheme» та «Partnership for Schools», «The Undergraduate Shadowing», «The Student Progression Team»);
- акцентуація на отриманні різнорівневих професійних кваліфікацій у коледжах подальшої освіти та університетах.

Необхідність проведення профорієнтаційної роботи в середніх навчальних закладах України, зумовлена зміною стану та тенденцій розвитку національної економіки в цілому та ринку праці зокрема, суспільної свідомості щодо сприйняття та вирішення проблем праці і зайнятості, переходом від подолання наслідків безробіття до його профілактики. Вимогою часу є забезпечення ефективнішого залучення роботодавців і громадськості до управління системою професійної орієнтації учнівської молоді.

Профорієнтаційна робота в загальноосвітніх школах зводиться, в основному, до предметно-навчальної орієнтації. Її здійснюють учителі-предметники та класні керівники, а координацію - завідувачі методичними кабінетами, проте ця робота в більшості шкіл провадиться формально.

Розширення диференціації навчання, мережі шкіл і класів із поглибленим вивченням предметів, формування мережі навчальних закладів нового типу (ліцеїв, гімназій, коледжів) і навчально-виховних комплексів (НВК) створюють умови для розвитку професійних інтересів і здібностей учнів. Однак при комплектуванні класів із поглибленим вивченням дисциплін, профільним навчанням недостатньо враховуються індивідуальні особливості учнів, їхній відбір проводиться без належного психологічного обґрунтування. У школах, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах останнім часом панує тенденція згортання навчально-виробничої бази трудового, професійного навчання та професійної орієнтації. Підприємства зменшують свою допомогу навчальним закладам у її створенні.

У системі професійної освіти здійснюється перехід від практики профагітації до конкурсного відбору учнів. Спільна робота з професійної орієнтації, яку повинні проводити соціальні служби для молоді, середні, професійні та вищі навчальні заклади і відповідні підрозділи державної служби зайнятості, як це здійснюється у Великій Британії, не відповідає сучасним вимогам і не регламентується відповідними документами. Незначна кількість центрів професійної орієнтації і ПКП мають у своєму розпорядженні певні інформаційно-методичні та матеріально-технічні засоби, проте їхня кількість і діагностичні можливості на сьогодні є недостатніми та такими, що потребують методичної та процедурної уніфікації. Профорієнтаційні підрозділи не забезпечені необхідними виробничими приміщеннями, що ускладнює проведення профконсультування та профдіагностичних обстежень у повному обсязі. Існують також певні труднощі у доборі спеціалістів із відповідною базовою освітою і практичним досвідом роботи. Усе це істотно звужує профорієнтаційну роботу з учнівською молоддю.

До штату шкіл, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, позашкільних, професійних і вищих навчальних закладів слід було б увести посади профконсультантів. В апараті Міністерства, відділах (центрах) соціально-психологічної служби на місцях доречно було б виділити працівників, відповідальних за профорієнтаційну роботу з молоддю, яка навчається. Актуальним є питання щодо включення системи професійної орієнтації як невід'ємної складової до господарського механізму ринкової економіки; формування її відповідного кадрового забезпечення за рахунок підвищення рівня підготовки психологів-профконсультантів, психофізіологів, соціологів тощо. Щоб забезпечити

матеріально-технічну базу профорієнтаційної роботи, передусім слід було б виділити відповідні виробничі приміщення згідно з діючими нормами для центрів профорієнтації та інших профорієнтаційних підрозділів; оснастити їх електронно-обчислювальною, аудіо-, відео- та розмножувальною технікою, приладами та обладнанням, засобами зв'язку, транспортом, поліграфічною базою відповідно до напрямів діяльності. Потребує вдосконалення наукове та науково-методичне забезпечення професійної орієнтації молоді.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Роль практичної профорієнтації у нашій країні набуває особливої актуальності і значущості. Населення все більше потребує таких послуг, і таке явище пояснюється низкою факторів. По-перше, світ професій став більше диференційованим, кількість ВНЗ і напрямів роботи збільшилася у багато разів. Тому для багатьох людей робити професійний вибір складніше, відповідно актуальність допомоги в цьому зросла. Подруге, люди відчувають більшу потребу у послугах профорієнтації. Вони розуміють необхідність її проходження у молодому і дорослому віці, усвідомлюючи важливість цього етапу для професійного самовизначення. Профорієнтацію школярів частіше ініціюють батьки, перед якими стоїть питання вищої освіти своєї дитини. Самим дорослим такі послуги переважно необхідні для вирішення питань з професійних проблем, перепрофілювання, здобуття нової освіти, а також з приводу кар'єрного консультування. У будь-якому випадку від фахівця-консультанта, що займається практичною профорієнтацією, потрібні значні знання і зусилля для отримання головного результату – досягнення клієнтом успіху і задоволеності від власного професійного життя. Консультант повинен добре орієнтуватися на ринку праці, у мережі ВНЗ та інших навчальних закладах, володіти навичками консультування і добре знати використовуваний в окремій ситуації метод профорієнтації. Проте і цього буває недостатньо – в різних ситуаціях буває особливо важливо підібрати такий підхід, який у перспективі дасть найбільш оптимальний результат. Вибір підходу залежить від запиту клієнта, ситуації профорієнтації, кількості людей тощо.

Перш ніж сформулювати загальне визначення системи профорієнтації, розглянемо ряд початкових положень:

1. Профорієнтація є системною діяльністю, що включає в себе цільові установки, завдання, принципи, форми, методи, критерії ефективності, рівні, напрями, аспекти та інші системо- і структуротворчі елементи.
2. Система профорієнтації школярів є підсистемою загальної системи їхньої трудової і професійної підготовки.
3. Система професійної орієнтації – частина загальноосвітньої системи.
4. Профорієнтація відноситься до соціальних систем, які функціонують у суспільстві, вона затримує різні проблеми, у тому числі й пов'язані з розвитком людського чинника у громадському виробництві.

Для вирішення проблем профорієнтації недостатньо зусиль лише Міністерства освіти та науки чи педагогіки. Для того, щоб система профорієнтації стала ефективною, потрібна скоординована діяльність ряду міністерств і відомств, а також учених різних галузей знань.

5. На ефективність профорієнтації впливає безліч об'єктивних і суб'єктивних чинників. Тому можна стверджувати, що система профорієнтації школярів – це організована, керована діяльність різних державних і громадських організацій, підприємств, установ, школи та сім'ї, спрямована на вдосконалення процесу професійного і соціального самовизначення школярів в інтересах особи та суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Балацька Н.І. Організація професійно орієнтаційної роботи в сучасних середніх школах Великої Британії // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць / Балацька Н.І.– К.: КНЛУ, 2002. - № 19. – С.110-113.
2. Балацька Н.І. Професійна орієнтація в різних типах шкіл Великої Британії // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах:Збірник наукових праць / Балацька Н.І. –К.: НАУ,2003.– Вип.5.–С.25 – 33.
3. Балацька Н.І. Роль керівника з вибору професій у навчальному процесі сучасних середніх шкіл Великої Британії // Теоретичні питання культури, та виховання: Збірник наукових праць / Балацька Н.І. – К.: КНЛУ, 2002. – № 21. – С.146 –150.
4. Балацька Н.І. Становлення, історична періодизація та методологічні засади професійної орієнтації англійських шкіл // Наука і сучасність: Збірник наукових праць / Балацька Н.І. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – Т. XLI. – С. 27 –
5. Study plus [Electronic resource]. – Mode of access: <http://en.hs-furtwangen.de/faculty/mechanical-and-medical-engineering/study-plus-programme.html>. – Назва з екрану.
- 6.Information and guidance on the Equality Act 2010, including age discrimination and public sector Equality Duty [Electronic resource]. – Mode of access: www.referat.ru <https://www.gov.uk/equality-act-2010-guidance>.